

Tóth István János

Szemponatok a CEU elleni magyar kormányzati fellépéssel szembeni ellenállás lehetőségeihez

„a szépség nem lehet korlátja, hanem jele a szabadságnak”

Erdély Miklós

Párizs, 2017. április – Budapest, 2018. október

Tételek és következmények

T1. Orbán Viktor (OV) 2014-16-ra kiépült rendszere egy *modern autokrácia*. Az ilyen rezsimek egyik fontos jellemzője: diktatúra nyílt represszió nélkül (Gurieva & Treisman, 2016). Az ellenvélemények korlátozására, az ellenzék kiiktatására, „semlegesítésére” irányuló lépések között a modern, internet alapú társadalmakban a nyílt represszió teljesen helyettesíthető a modern információs technológiák adta lehetőségekkel (a közösségi média használata; az on-line sajtó és tv-k által biztosított média fölény; az olvasók álhírekkel, tényszerű megalapozottságot nélkülöző állításokkal való elárasztása, stb). Gurieva és Treisman kimutatja, hogy a diktátor számára egy ilyen rendszerben a dezinformálás kifizetődőbb (olcsóbb), mint a represszió.

T2. Ha egy nem kooperatív stratégiát játszó *A* játékoskal szemben *B* kooperatív stratégiát játszik, akkor – ahogy ezt Boudon, 1977 írja Snyder, 1971-es cikkén keresztül, elemezve Németország és a Népszövetség konfliktusát – *A* félreérti, és egyszerűen gyengeségként értelmezi *B*-nek a játék során megtett, tárgyalásra törekvő lépéseit. Ezzel *B* csökkenti annak esélyét, hogy számára egy előre meghatározott pozitív kimenetet érjen el, illetve ez a konstelláció (*B* nem ismeri fel *A* igazi szándékát, *A* pedig félreérti *B*-t) számára kedvezőtlenebb kifizetést, sőt veszteséget eredményez.

T3. Orbán Viktor a politikai szereplőket Carl Schmitt nyomán alapvetően „barát” vagy „ellenség” kategóriákba sorolja, alapvetően nem kooperatív stratégiát játszik és jellemzően nulla végösszegű játékokban gondolkodik. A politikát Carl Schmitt, 1996 (1932) által leírt elveknek megfelelően értelmezi.

T4. Ezen túl OV 2010 óta felismerhető taktikája az alábbi:

1. lépés: Először valami nagyon erőset lép, amely mélyen sérti egyes társadalmi, gazdasági szereplők érdekeit.

2. lépés: Megfigyeli, hogy mekkora ellenállással találkozik. Az ellenállás erősségét aszerint osztályozza, hogy a kibontakozó ellenállás mennyire képes megingatni a hatalmát.

3a.: Nem találkozik nagy ellenállással.

4a. Végrehajtja eredeti elképzelését.

3b.: Moderált ellenállással találkozik, amelyet úgy ítél meg, hogy eskalálódása hosszabb távon veszélyeztetheti uralmát.

4b. Kissé visszalép, kissé finomítja eredeti elképzelését, pár lényegtelen ponton. De így is voltaképpen megvalósítja eredeti akaratát.

3c. Olyan erős ellenállással találkozik, amely már rövidtávon is veszélyes számára, amely veszélyezteti uralmát. Amely félő, hogy társadalmi vitát generál, amelyben aztán alulmaradna.

4c. Azonnal lép és visszavonja eredeti javaslatát, *nehogy vitára kerüljön sor*. A vita során ugyanis nyilvánvalóvá válna, hogy alulmaradt. Ezzel aztán saját gyengeségére vetne fényt és tápot adhatna mások számára is, hogy később támadják más ügyekben hozott döntéseit. Az eredeti lépés visszavonásával azonban megőrzi aktív / meghatározó pozícióját, mert végül ő *diktált*, ő határozta meg a kimenetet: *nem lesz további vita, nem lesz konfliktus*.

K1. Mindazok, akik a CEU vs. a magyar kormány konfliktusban *kifejezetten az ügy tárgyalásos rendezésében* látják a megoldás útját, tévednek és végső soron komoly veszteséget fognak elszenvedni.

Ez a veszteség alapvetően nem saját gyengeségükből, vagy állításaik igazságtartalmának elégtelenségéből táplálkozik, hanem abból, hogy nem ismerik fel, hogy OV milyen játékot játszik.

K2. A CEU elleni támadás elhárításában nem segít semmilyen 10-100-1000 magyar kutató, Ph.d. hallgató, egyetemista, stb. vagy akár 15 Nobel díjas, 100-1000 világhíres kutató *aláírásával ellátott nyilatkozat*. Félő, hogy az USA kormány által kiadott nyilatkozatok sem. Ugyanis ezeknek közvetlenül nincs semmilyen belpolitikai konzekvenciája, ezek nem veszélyesek OV magyarországi uralmára nézve.

Ki tudja azt az átlagválasztó közül, hogy kik azok a Nobel díjas közgazdászok? Mi is az a Clark érem? Ki hallott majd a választók közül arról a hírről, hogy mit is csináltak, milyen petíciót írtak is alá?

De még, ha megtudnák is, OV kezében ott van a dolog értelmezésének lehetősége és ennek az értelmezésnek – médiabirodalmán keresztül – való széleskörű terjesztése:

„A petíciót aláíró kutatók (Nobel díjasok, Clark érmesek) többsége USA állampolgár, tehát az USA érdekeit képviselik, azaz idegen érdekeket képviselnek, miközben OV, mint Magyarország (figyelem! nem „Magyar Köztársaság”) miniszterelnöke a magyar, a nemzeti érdekeket képviseli. Az idegen érdekek rosszak, a nemzeti érdekek jók a magyar emberek számára. OV képviseli a nemzeti érdekeket, tehát, amit OV képvisel az jó a magyar emberek számára” – kb ezt írhatja le a lakájmédia.

OV ezzel az értelmezéssel teljesen képes leszerelni a CEU ellehetetlenítése elleni fenti fellépést. Ugyanez a helyzet a magyar kutatók / egyetemisták által indított petíciókkal is: csak az „USA” helyére a „liberális”-t kell behelyettesíteni, és a „liberális $\equiv$ idegen $\equiv$ ellenséges” konstrukciót érvényesíteni.

Kis történelmi visszatekintés

1. 2010 óta mindössze négy példa volt, amikor OV látványosan visszakozott. Három esetben *erőt és szimbolikus erőt* kellett mutatni az OV által kezdeményezett lépéseket ellenzőknek. A négy eset közül hármat mutatunk meg (a vasárnapi boltbezárás a negyedik, amelyet itt most nem vizsgálunk).

1.1. Az un „Télirózsás Diákforradalom”, nagygyűlés és tüntetés 2012. december 19-én este (<https://bit.ly/2Cr9qQI> és pl. <https://bit.ly/2E2XpTg>).

Pár 17-18 éves diák (eredetileg 5-6 fő, akiknek többsége a budapesti Berzsenyi Dániel Gimnázium tanulója volt akkor) által szervezett, kb. 4-5 ezres tüntetés a Roosevelttől a Margit hídig. Különös módon a rendőrség kezdeményezésére, és ajánlására. A tömeg a József Attila út - Bajcsy-Zsilinszky út – Szent István krt – Margit híd útvonalon vonult a felsőoktatási felvételi rendszer átalakítása és ezt a politikát megtestesítő Hoffman Rózsa államtitkár ellen.

A tüntetők a Margit hídra érve szimbolikus gesztusként piros rózsákat szórtak a Dunába. A tüntetés itt fejeződött be. A 4-5 ezer középiskolás szimbolikus gesztusa: „rózsát a Dunába” elég erős és hatékony volt, hogy OV megértse – itt hatalmas düh és elégedetlenség halmozódott fel.

A tüntetőket nem lehetett semmivel támadni: többségük 18 körüli, magyar állampolgárok, nem lehettek kommunisták, nem liberálisok, nem voltak ellenzéki („idegen érdekeket képviselő”) pártokhoz köthetőek. Ez az összetétel különösen veszélyes volt OV számára.

Következmény: OV módosít az eredeti döntésén és rövidesen megvonja Hoffmann Rózsától a felsőoktatás irányításának feladatát (2013 február).

1.2. A netadó elleni tüntetések, 2014. október 26-án este, és október 28-án este.

Spontán szerveződő tüntetések (20-40 ezer fő részvételével). A tüntetők október 26-án a József Nádor tértől az Andrássy úton keresztül először a Hősök terére, majd a közelben lévő Fidesz székház elé vonulnak, ahol a magukkal hozott elavult informatikai eszközökkel dobálják meg a Fidesz székházat (pl. lásd: <http://bit.ly/2oIKgM2>). Két nappal később, október 28-án, ugyancsak este, a Nádor tér – Arany János utca - Károly körút. – Kossuth Lajos utca – Erzsébet híd - Apród utca – Ybl Miklós tér – Lánchíd út – Nulla kilométerkő útvonalon haladva az Erzsébet hídon átvonulva kreatív, erőt sugárzó és világhírűvé lett performance segítségével üzentek (<http://bit.ly/2nHp28v>).

Következmény: OV október 30-án visszavonja a netadóra vonatkozó előterjesztést, azzal, hogy a választópolgárok félreértették a kormányzat szándékait. Majd egy év múlva kinevezi Deutch Tamást (<http://bit.ly/2omnfc2>) kormánybiztossá a „magyar internet fejlesztésével kapcsolatos kormányzati feladatok” koordinálására és megvalósítására – azaz látszólag nem vonul vissza, pedig dehogynem.

1.3. A Momentum Mozgalom 2017-es „NOLimpia” kampánya.

Az addig ismeretlen, főleg 30 év alatti, egyetemest végzett fiatalokból álló, mindössze 140 tagot számláló Momentum Mozgalom politikai színrelépése volt ez a kampány. 2017 január 19-től kezdtek el gyűjteni aláírásokat az olimpia rendezésre vonatkozó budapesti népszavazás kiírása érdekében. A népszavazás kiírásához a Fővárosi Választási Iroda megelőző állásfoglalása szerint 138 ezer érvényes aláírásra volt szükség. Végül február 17-én a Momentum 266.151 aláírást adott le a Fővárosi Választási Irodának (<http://bit.ly/2nKAXEq>).

Ez a szám nemcsak a Fideszt, a politikai eseményeket figyelemmel követő választópolgárokat, de magát a Momentumot is meglepte. Jelentős társadalmi elégedetlenségről tudósított, amely kifejeződésének az olimpiaellenes kampány csak teret adott. A kampány központi eleme volt a kormányzati korrupt pénzköltés megállítása és az olimpia megrendezésére tervezett pénzek jóléti programokra való fordításának (egészségügy, oktatási rendszer) igénye.

Az aláírások leadása után a „vereség” terhét OV először a Főváros Fideszes vezetésére szeretne volna hárítani. A fővárosi vezetés erre ingerülten reagált: <http://bit.ly/2osZqwg>.

Néhány nap múlva aztán (2017. február 22.) OV úgy döntött „hogy a „Kormány felkéri a Fővárosi Közgyűlést és a Magyar Olimpiai Bizottság elnökét, hogy az Olimpia megrendezésére vonatkozó pályázatot vonja vissza” (<http://bit.ly/2nq6sQE>)

A Momentum-ot az OV rezsim sajtója nem tudta igazán támadni: fiatalok, iskolázottak, közöttük magukat konzervatívnak vallók, budapestiek és vidékiek.

A visszavonásra vonatkozó döntésben nyilvánvalóan szerepet játszott, hogy itt messze a várakozáson felüli számban írták alá a budapestiek a népszavazási kezdeményezést. Ha 150-180 ezer körüli lett volna ez a szám, akkor a Fidesz-közeli CÖF kezdeményezte volna a Nemzeti Választási Bizottságnál a 138 ezres határnak, mint helytelen szabálynak a felülvizsgálatát

(<http://bit.ly/2nKSdJu>) és helyesbítését. Ha érvelésüket elfogadják, akkor 152.000 körüli érvényes aláírással lett volna szükség népszavazás kiírásához Budapesten. A szokásos 15-20%-os hibás aláírással számolva, ekkor nyilvánvaló, hogy 150-180 ezer aláírás leadása esetén a Momentum kezdeményezést érdemes lett volna megtámadni. De ez a lehetőség elúszott, amikor kiderült, hogy a Momentum és a hozzá csatlakozó pártok aktivistái 266 ezer aláírást gyűjtöttek össze.

Mind a négy esetre jellemző fontos szempont még, hogy OV diktatúrája minden esetben igyekszik elejét venni a társadalmi párbeszédnek. Annak, hogy egy közpolitikai kérdést az érintett felek egymással, a nyilvánosság előtt megvitathassanak. Ez a rendszer belső szükségszerűsége: egy ilyen vita alapjaiban kérdőjelezné meg OV autoritását, mivel akkor a Carl Schmitt szerinti értelemben már nem lehetne „szuverén vezető”. A diktátor ekkor, egy ilyen vita után már nem *diktálhat*, hiszen *egy vita után megszületett konszenzuális döntés már nem az ő, hanem a konszenzust létrehozók közös érdeme*. Orbán rendszere *ab ovo* retteg a vitától, minden eszközzel igyekszik kizárni azt.

2. Mindenképpen figyelembe kell venni az első két pontban említett tüntetések szimbolikáját (útvonal, a tüntetésekre este került sor, a tüntetők részvételének és együttműködésének megannyi formája: vonulás; skandalás; mobiltelefonok együttes használata, vörös rózsák a Dunába hajítása, és ezzel az egységes akarat kifejezése), *a tüntetések szimbolikus erejét*. A netadó elleni tüntetések egy-egy pillanata egyedülálló esztétikai élményt hozott létre. Az esti tömegben az egyéni cselekvések összehangolása, a mobiltelefonok, mint fényforrások együttes felhasználása, spontán művészi teljesítményként is értelmezhető, és ez a közös tett magának a szabadságnak a kifejezésére is szolgált. Azt állítjuk Erdély Miklós nyomán, hogy egy tüntetés erejét, politikai hatását elsősorban nem a tömeg nagysága, hanem *a tüntetés művészi ereje* határozza meg. Minél erősebb ez, annál erősebben képes hatni OV modern diktatúrájával szemben. (Irányadóak itt az Erdély Miklós által már 1964-65-ben megfogalmazottak: „*Nem lehetetlen, hogy a közeljövő legelterjedtebb művészete a tüntetés lesz*”, és „*a szépség nem lehet korlátja, hanem jele a szabadságnak*”. Lásd Erdély, 1980, 1991, továbbá Kőhalmi, 2016.)

A fentiekkel ellentétben a 2010-2014 közötti ún. „Milla tüntetések” hatástalansága és erőtlensége részben éppen e „művészi erő”, szimbólum hiányából fakadt. Ezek sohasem voltak egyebek nagygyűléseknél (pl. a résztvevők egyhelyben álltak); ezekre egy ósdi megoldás, a frontális kommunikáció volt a jellemző (szónokok beszéltek a hallgatósághoz); ezek a résztvevőket (a hallgatóságot) nyilvánvaló passzivitásra kárhoztatták.

Mit kell tenni?

1. A CEU mellett kiállók akkor érhetnek el sikert, ha *erőt mutatnak*. Ha felismerik, hogy OV gyáva nyúl (*chicken game*) játékot játszik, és ennek megfelelően kezdenek el (legalább látszatra) viselkedni. (Tudjuk, hogy általában a kompromisszum kifizetődőbb, mint a konfrontáció, de nem mindig. Létezik olyan helyzet, amikor nincs már helye, racionálisan értelme a kompromisszumnak.)

De egyben kinyilvánítják, hogy egy ponton túl késznek mutatkoznak (nem zárják ki) stratégiát váltani. Erőt kell mutatniuk, de nemcsak, sőt *nem elsősorban*, a logikai-kognitív (tényalapú érvelés) terében; az ellenállók pusztán számában (tisztán nominális szempontból: hányan fognak ellenállni?); hanem, és leginkább abban, hogy képesek legyenek olyan *szimbolikus térben is* megmutatni az ellenállás erősségét, amellyel hatni tudnak a magyar választókra (és közvetve az EU-s politikusokra) és amely lépéseket *így* OV már veszélyesnek érez hatalmára, és amelyet látva visszavonulót fúj.

2. Ebben nem szabad, hogy megtévessze őket az, hogy OV tárgyalást szorgalmaz (most éppen az USA kormányával). Ez csak elfedése a voltaképpeni tényleges stratégiájának: tulajdonképpen már rég eldöntötte, hogy a CEU-t így, vagy úgy, de lehetetlen helyzetbe hozza, kifárasztja, meggyengíti és végül az ország elhagyására kényszeríti. Ebből a szempontból teljesen mindegy az, ha a CEU, mint intézmény hagyja-e el az országot, vagy a CEU oktatói, egyik a másik után, látva az elbizonytalanodott és elmérgesedett légkört, távoznak egyenként; illetve a jövőben a potenciális oktatók ugyanezt látva úgy döntenek, hogy jobb, ha be sem teszik a lábukat Magyarországra – és nem jelentkezik a CEU által a jövőben meghirdetett állásokra.

3. A cél, hogy az egyetemi autonómiát, tanszabadságot megőrző CEU maradjon Budapesten, mint a szabad oktatás nemzetközi hírű műhelye.

4. Ebben a helyzetben a konfrontáció (a nyílt ellenállás, tüntetések, jól megtervezett szimbolikus akciók, stb.) még akkor is kifizetődő, ha a CEU-nak végül mennie kell.

5. Ugyanis ezek az akciók, az ezek során létrejövő társadalmi interakciók le tudják rövidíteni OV uralmát, mivel segíthetnek a magyar állampolgároknak is felismerni a modern diktatúra tényleges természetét, és felismerni azt, hogy ez a rendszer mennyire is káros rájuk, gyerekeikre, unokáikra, hazájukra nézve.

6. Magyarországnak szüksége van a CEU-ra. Magyarországnak szüksége van a szolidaritásra, és a szabadságot szerető emberek kölcsönös bizalmára és közös cselekvésére.

Irodalom

Boudon, Raymond (1977): *Effets pervers et ordre social*, Paris, PUF, 1977

Erdély Miklós (1980): *Tézisek az 1980-as Marly-i konferenciához*, <http://bit.ly/2nKC6Mg>

Erdély Miklós (1991): Pop tanulmány. In: Erdély Miklós: *Művészeti írások* (Válogatott művészetelméleti tanulmányok I. (Szerk.: Peternák Miklós) Képzőművészeti Kiadó, Budapest.

Guriev, Sergei – Treisman, David (2016): *How Modern Dictators Survive: An Informational Theory of the New Authoritarianism*. Toulouse School of Economics, <http://bit.ly/2nVlbWA>. A tanulmány előző változatát lásd: NBER Working Papers NBER Working Paper No. 21136.

Kőhalmi Péter (2016): *Testet öltött gondolatok. Erdély Miklós, konceptuális művészet, pop art*. Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Doktori értekezés, <http://bit.ly/2ntmdqK>

Schmitt, Carl (1996): *The Concept of the Political*, University of Chicago Press (eredeti: "*Der Begriff des Politischen*", Duncker & Humblot, Munich, 1932).

Snyder, Glenn H. (1971): "Prisoner's Dilemma" and "Chicken" Models in International Politics, *International Studies Quarterly*, Vol. 15, No. 1 (Mar., 1971), pp. 66-103.